

Однос Српске Православне Цркве и државе у Црној Гори од 1997. до данас

Владислава Тодоровић*
Факултет
политичких наука,
Универзитет у Београду

Апстракт: У раду смо се бавили односом Српске Православне Цркве и државе у Црној Гори од 1997. до данас. Почели смо рад од периода 1997. јер се тада догодио важан тренуток на политичкој сцени у Црној Гори. Наиме, 1997. долази до поделе у владајућој Демократској партији социјалиста Црне Горе на странку која задржава то име и Социјалистичку народну партију Црне Горе. Мило Ђукановић из ДПС-а на председничким изборима 1997. побеђује противкандидата из СНП-а Момира Булашовића, а 1998. коалиција око ДПС-а побеђује на парламентарним изборима СНП. Српска Православна Црква, односно Митрополија црногорско-приморска подржала је тада М. Ђукановића јер је сматрала да ће демократизовати Црну Гору. Али он је само желео независну Црну Гору, са аутокефалном црквом, што се брзо одразило на односе са Српском Православном Црквом односно Митрополијом црногорско-приморском.

Кључне речи: Српска Православна Црква, Црна Гора, нација, аутокефалност.

Увод

Током низа векова код православца је био политички идеал, да се успостави „хармонија“, „сагласје“ или симфонија између две различите политике и две власти: власти свештенства (sacerdotium) и власти царства (imperium). Као што постоји међузависност душе и тела, тако постоји међузависност Цркве и државе (Биговић 2010, 30).

* vladicatodorovic72@gmail.com.

Када је реч о односу цара и цркве, треба истаћи да је то питање начелно дефинисао још Константинов логотет Јевсевије (263–339). Његова теорија сагласја или теорија симфонитета теодулије, божанског двовлашћа, позива на симфоничан однос небеске и земаљске власти. То је политички систем у коме је државно-црквени организам срастао тако да једна грана власти надопуњује другу (Станковић 2014, 125). Вера и закон су у служби цара, апсолутна монархија је установљена, она прокламује своје божанско порекло: цар се означава као „василевс, Христов изабраник“, Бог му даје славу и управу над државом (Арвелер 1998, 36). Постоји модел цезаропапизам, који значи доминацију државе над црквом, а постоји и модел папоцезаризам када црквени поглавари желе и политичку власт.

Године 1990. 30. XII, за митрополита црногорско-приморског, долази Амфилохије Радовић. Од тада у Црној Гори почиње повратак православног народа вери и обнова бројних верских објеката. Године 1990. 9. и 23. XII се након пада комунизма одржавају први вишестраначки избори у Црној Гори. На изборима побеђује Савез комуниста Црне Горе, који убрзо мења име у Демократска партија социјалиста Црне Горе. Црква и држава су након пада комунизма почеле да се навикавају на другачије односе, јер је до тада црква била у подређеном положају у друштву.

М. Булатовић каже: „У многим приликама сам и речју и дијелом показао да је СПЦ на корак да буде и формално третирана као „државна“ Црква. Тај преостали корак није било могуће прећи због уставног одређења Црне Горе као грађанске државе. Но, у свему осталом Митрополија није имала стварних основа да се пожали на свој положај (Булатовић 2004, 267). Године 1997. долази до сукоба у ДПС-у око даље подршке политици Слободана Милошевића и Социјалистичке партије Србије, а на крају и до поделе странке. Део странке који задржава име ДПС и остаје власт, преузима програм и идеологију Либералног савеза Црне Горе, најјаче сепаратистичке странке са почетка вишестраначког система, који је у свом политичком деловању пропагирао и аутокефалну „Црногорску православну цркву“. ДПС под плаштом демократизације Црне Горе почиње дистанцирање од власти у Србији, што је, испоставиће се значило удаљавање од заједничке државе, и заокруживање надлежности републике Црне Горе, што временом доводи до референдума и независности Црне Горе 2006. Након периода 1997–2006. г., када је Црна Гора била део заједничке државе са Србијом, бавићемо се периодом након 2006. када је Црна Гора независна држава, и када почиње права опасност за СПЦ, односно Митрополију црногорско-приморску, јер осим вербалне не-

ма другу заштиту Србије. Са друге стране, црногорска власт има подршку Европске уније и Сједињених америчких држава, у догађајима 1990-тих око распада Социјалистичке Федеративне Републике Југославије антисрпски оријентисаних који ће потезе црногорске власти доживети као обрачун са „Великом Србијом“, наводним пројектом против ког су 90-тих биле и ЕУ и САД.

1. Однос СПЦ и државе у Црној Гори 1997–2006. године

До 1997. сепаратистички покрет није био јак у Црној Гори. Посебно није био јак у православном становништву. Представљали су га пре свих Либерални савез Црне Горе и Социјалдемократска партија Црне Горе, две парламентарне странке. Али од 1997. након поделе ДПС-а, део странке који задржава то име, и остаје власт, постепено преузима програм Либералног савеза. За разлику од до тада када су поједине опозиционе странке пропагирале независну државу, сада владајућа странка, и то са државних медија почиње да пропагира независну Црну Гору. Власт почиње да пропагира црногорски идентитет различит од српског, различиту заставу од српске, црногорску нацију, црногорски језик, и аутокефалну „ЦПЦ“.

Од 1997. почиње фаза у којој Ђукановићев режим постепено преузима програм и идеологију Либералног савеза и Социјалдемократске партије, спроводећи их корак по корак у дело. У периоду 1997–2000. он је уз помоћ Запада учинио велики корак у заокруживању посебног цивилно-безбедносног система, укључујући нпр. и стварање министарства иностраних послова Црне Горе, а затим финансијског, монетарног и царинског система. Црна Гора је тада одбацила динар а увела немачку марку, поставила своју царинску службу и ојачала и опремила полицију тако да чини паралелну војску (Ђурковић 2013, 135). Када је 1997. дошло до подела у ДПС-у, и сукоба између премијера М. Ђукановића и председника М. Булатовића, митрополит Амфилохије је подржао М. Ђукановића, јер је претпостављао да то значи демократизацију Црне Горе, и слабљење режима С. Милошевића у Србији, већој чланици Савезне Републике Југославије. То би довело и до бољег положаја СПЦ у обе чланице. У коалицији око ДПС-а М. Ђукановића је поред Социјалдемократске партије Црне Горе, странке сепаратистичке оријентације била и Народна странка Црне Горе, српска странка, која је посебну пажњу у свом политичком деловању посвећивала СПЦ, што је делом помогло Митрополији у одлуци кога подржати. У јесен 1997. пред председничке изборе у Црној Гори,

митрополит Амфилохије је са премијером Милом Ђукановићем и председником Скупштине Светозаром Маровићем посетио патријарха српског Павла у патријаршији у Београду. М. Булатовић је у првом кругу избора имао више гласова од М. Ђукановића, али М. Ђукановић у другом кругу побеђује М. Булатовића.

Момир Булатовић каже: „Пред сам крај кампање, патријарх српски господин Павле, је примио у званичну посјету М. Ђукановића и С. Маровића. Митрополит Амфилохије је, сасвим недвосмислено, подржавао Ђукановића, што је изазвало бијес мојих присталица и значајно му умањило углед међу широким слојевима становништва. Са митрополитом сам имао низ сусрета и на једном сам му изнио моје објашњење његовог тадашњег избора. Он је као паметан човјек, видио да мора да победи Ђукановић. Да то схвати, помогли су му и разговори са страним дипломатама, који су га тих дана походили. Будући да је његова превасходна дужност да се стара о цркви и штити њене интересе, било је логично да стане уз будућег побједника. Да то није урадио, а овај побједи, била би му широм отворена врата да одмах (макар, као знак одмазде) пригрли новокомпоновану црногорску цркву, а митрополији нанесе тежак ударац. Ако случајно победи Булатовић (за шта, разумије се, готово и нема шансе) он никада ни под којим условима неће моћи дати примат непостојећој, у односу на званичну митрополију, ма колико се наљутио на митрополита. Стога је Амфилохије, бирајући потез са најмањим ризицима по Цркву, стао на страну Ђукановића. Пажљиво је саслушао причу и оћутао сваки коментар, што је био неспорни знак да се слаже, али да не може то да призна“ (Булатовић 2004, 267). М. Ђукановић је у јануару 1998, на Бадње вече, испред Цетињског манастира налагао Бадњак (Раковић 2019, 211). Митрополит Амфилохије је том приликом желео да зацрта нови курс у односима Цркве и државе.

Ако је ДПС од 1997. преузео програм Либералног савеза, који помиње независну државу, црногорску нацију, црногорски језик, историју коју не повезује са српском, дакле јасно дистанцирање од српства, неминовно је да ће власт са таквим идејама желети и аутокефалну цркву. У то време још једном се власт наследница Комунистичке партије дистанцирала од српства, јер се већ дистанцирала када је прихватила комунистичку идеологију, која је након другог светског рата променила идентитет православца у Црној Гори.

Милан Ст. Протић пише: „Први међу Србима који су се усудили да погазе православље и одбаце га од себе били су комунисти... Одлуком да нападну православље, комунисти су се истовремено одрекли и Српства“ (Протић 1994, 315).

Навешћемо два пописа становништва у Црној Гори.

Пописи становништва у Црној Гори 1921. и 1948. године

Табела 1.

1921. становника 199.227	181.989 у рубрици Срби или Хрвати (није постојала рубрика Црногорци)
--------------------------	---

Извор: Дефинитивни резултати пописа становништва од 31. јануара 1921.

Табела 2.

1948. становника 377.189	Црногорци 342.009	Срби 6.707
--------------------------	-------------------	------------

Извор: Никчевић 2006, 164–165.

Милорад Екмечић пише да је у меморандуму избегличке владе Краљевине Црне Горе, Лиги народа у марту 1920. наведен нацрт етногенезе Црногораца, као посебне нације (Екмечић 2007, 370). Ово је прво помињање црногорске етничке нације.

Црногорски национални идентитет се формирао у комунистичкој Југославији, и учврстио се након деценија комунистичке власти. Са тим новим идентитетом је пао комунизам 1990., када се одржавају први вишестраначки избори. Али, у Црној Гори побеђују наследници комуниста, који задржавају тај идентитет, са прекинутом везом са српском историјом, свесни државе Црне Горе признате 1878. и обновљене од комуниста у виду републике Црне Горе 1945. Тој идеологији су припадали у ДПС-у, са чијим падом 1990. су се реформисали, али и остали блиски тој идеологији. Тешко је у Црној Гори текао повратак традиционалном српском идентитету. Код неких се догодио, код неких није. Они код којих није су били на власти од 1997. и поделе на ДПС и СНП. А то је ДПС, и само су поступали по тој идеологији и наставили продужени раскид са српством, који је почео 1945. а настао се код владајуће странке почетком 90-тих и посебно од 1997. Ни у СНП-у се нису Српству вратили у потпуности. Али су били близу повратка. То се могло пратити према њиховом односу према заједничкој држави са Србијом, српском језику, односу према СПЦ. Иако

су се изјашњавали као Црногорци, имали су позитиван однос према овим институцијама српског народа.

Сада ћемо показати окретање ДПС-а и М. Ђукановића ка „ЦПЦ“, у периоду када је код њих сазрела идеја о независној држави.

У мају 1998. М. Ђукановић обећао је патријарху Павлу да ће „црногорски државни врх подржати СПЦ у односу на непостојећу и самозвану ЦПЦ и да ће име, достојанство и имовина Митрополије црногорско-приморске бити заштићени“ (Алексић 2002, 197). Када се део ДПС-а који је након поделе сачувао то име и остао власт, определио за независност, почиње да у медијима под својом контролом пропагира неканонску „ЦПЦ“, која у називу носи црногорско име и пропагира независну Црну Гору. Јер Црна Гора, црногорски језик, црногорска историја, по њима логично је да постоји и аутокефална црногорска црква, која би идентитетски заокружила Црну Гору. Након рата са НАТО пактом 1999. који је далеко мање бомбардовао положаје Војске Југославије у Црној Гори него у Србији, желећи да тако покаже пут режиму у односима са Србијом, власт почиње да говори о референдуму на коме ће се грађани изјаснити у каквој држави желе да живе. Режим тада није говорио директно о независној држави, бојећи се реакције Војске Југославије под контролом С. Милошевића.

Мило Ђукановић је 10. јануара 2000. писао српском патријарху Павлу: „Молим Вас да својим ауторитетом утичете да се свештенство СПЦ у Црној Гори уздржи од исхитрених поступака који нису увијек у складу са основним хришћанским вриједностима. Већ 17. јануара 2000. у полицијској станици на Цетињу пријављено је оснивање „вјерске заједнице ЦПЦ (Раковић 2015, 84). После нешто више од две године од када је М. Ђукановић добио подршку СПЦ, и када остаје на власти, почиње отворено да критикује СПЦ, јер је кренуо путем независне државе.

Мило Ђукановић је Васкрс 2000 (30 април) честитао и верницима СПЦ и присталицама ЦПЦ, Ђукановић је рекао да би било најбоље решење ако би се остварила тежња грађана Црне Горе који траже да се добије већа аутономија православне цркве (Раковић 2019, 177). У овом тренутку власт жели независнији положај Митрополије у Црној Гори од остатка СПЦ, јер се власт дистанцира од Србије. Режим говори о грађанима који траже да се добије већа аутономија православне цркве, мислећи на припаднике своје странке, који то траже из политичких разлога. Власт говори о православној цркви, не наводећи да је она део СПЦ, јер жели да она касније сама прогласи аутокефалност.

Викарни епископ будимљански Јоаникије 7. маја 2000. каже да Ђукановићева честитка Мирашу Дедеићу сведочи „о неукости и

неупућености предсједника републике“ који је „постао злослутни иницијатор могућих сукоба, подјела, крвопролића и осталих несрећа“ (Раковић 2019, 177). Октобра 2000. долази до промене власти у Србији, коју црногорски режим није очекивао. Након овог догађаја режим отворено почиње да говори о независности, о две столице у Уједињеним нацијама, мирном распаду државе по моделу Чешке и Словачке. Сада није било опасности од интервенције Војске Југославије, па је режим могао отворено да изнесе свој план. Ова промена је оголила намере власти, која је наводно, због недемократског режима у Београду желела независност. Али када је успостављена демократска власт у Србији, они су још отвореније говорили о независности. Јасно је да није био проблем у врсти режима у Србији.

Године 2000, 25. децембра М. Ђукановић је писао патријарху Павлу: „Не могу се хиљаде православних вјерника у Црној Гори, који себе сматрају, припадницима ЦПЦ, коју виде као наследицу некадашње Црногорске аутокефалне цркве, проглашавати сектом и безбожницима“ (Раковић 2015, 177–178). М. Ђукановић се представља неутрално у црквеном питању. Он је и даље атеиста и није постао верник „ЦПЦ“, али организација коју власт подржава, и финансијски и медијски, привукла је одређени број грађана, што је режиму био и циљ. И он сада стаје у њихову заштиту. А и помиње некадашњу „ЦПЦ“, коју је неканонски прогласио Краљ Никола Петровић, желећи да тај чин интерпретира у смислу да и ова „црква“ треба да буде аутокефална, и да је легална.

Године 2003. СРЈ је након преговора власти у Србији и Црној Гори, и уз асистенцију међународне заједнице трансформисана у државну заједницу Србија и Црна Гора, која је орочена до референдума у Црној Гори 2006.

У јануару 2004. црногорски премијер М. Ђукановић честитао је Божић, свим вјерницима, свјештенству ЦПЦ, СПЦ и свим грађанима православне вјероисповијести у Црној Гори (Раковић 2015, 94). Сада у државној заједници СЦГ, две године пре референдума, прво у честитки М. Ђукановић помиње „ЦПЦ“ па СПЦ. Јасно показујући коме даје примат, и чекајући тренутак независности 2006. да би у независној држави устоличио аутокефалну цркву.

2. Однос СПЦ и државе у ЦГ од 2006. године до данас

На референдуму 21. маја 2006. је 55,55% изашлих грађана гласало да Црна Гора постане независна, а 44, 5% да Црна Гора да остане у заједници са Србијом.

Али, већина православаца гласала је за заједничку државу са 54,5% према 45,5% (Раковић 2015, 98). Овај податак не помиње власт, која Црну Гору представља као грађанску државу, дакле да су сви грађани равноправни, и да су грађани Црне Горе већином гласова изгласали независност. А присталице ДПС-а и мањих сепаратистичких странака су уз помоћ националних мањина, муслиманске и римокатоличке вере, које су се противиле огромној доминацији православаца у заједничкој држави са Србијом, изгласале независност. Од тада ДПС уз помоћ странака националних мањина жели да сада независну државу идентитетски уређује против воље већине државотворног народа. Власт је од 2006. кренула у заокруживање нове државе. Пријем у Уједињене нације и друге важне међународне организације, пут у Европску унију, српски језик је преименован у матерњи па у црногорски, спортске репрезентације наступају на међународним такмичењима, пријем у НАТО. На изборима побеђују они који су донели независност, а то су ДПС и странке националних мањина. Они који су били против, пред сваке изборе се оптужују да желе да пониште „обновљену“ државност, а чули су се гласови да ће оне странке које доводе у питање државност Црне Горе бити забрањене. Странке које су биле за заједничку државу са Србијом су се окренуле заштити српског идентитета, симбола, језика, историје, СПЦ. Већ 2007. режим убрзава поступак проглашења аутокефалности, сматрајући да у сада независној држави, нема препреке за тако нешто.

Године 2007. режим излази са предлогом да се и ЦПЦ у Уставу помиње као званична верска заједница (Ђурковић 2013, 145). Потом је 18. априла 2007. покушан упад М. Дедеића и његових присталица у цетињски манастир (Раковић 2019, 182). Могуће је да је режим овом акцијом желео да припрети Митрополији, да схвати реалност независне државе, и да у неком наредном периоду прогласи аутокефалност.

Навешћемо попис из 2003. у времену када је Црна Гора део СРЈ и попис из 2011. када је Црна Гора већ пет година независна држава.

Пописи становништва у Црној Гори 2003. и 2011. године

Табела 3.

2003. становника 620.145	Црногорци 267. 669	Срби 198. 414
--------------------------	--------------------	---------------

Извор: Никчевић 2006, 166.

Табела 4.

2011. становника 620.029	Црногорци 278.865	Срби 178.110.
--------------------------	-------------------	---------------

Извор: MONSTAT — Zavod za statistiku Crne Gore, 2011 (приступљено 12. јула 2020. године)

Попис из 2011. је био веома важан за власт, јер је био први у независној Црној Гори. Власт је пет година након независности желела да постигне преко 50% оних који се изјашњавају као Црногорци, што би показало да је већина грађана прихватила независну државу. Број Срба се у независној Црној Гори незнатно смањило у односу на попис из 2003. Самим тим број Црногораца се незнатно повећао. Власт је од 1997. када почиње да води идентитетску политику националног црногорског од српског одвојеног идентитета успела да код многих грађана учврсти тај идентитет, повезујући га са државним идентитетом. Од 2006. власт наставља са таквом политиком сматрајући да ће се у независној Црној Гори, Срби лакше ослободити српског идентитета, и постати Црногорци у етничком а не само у државном смислу, и да ће се помирити да је Црна Гора независна држава од Србије. Али се на попису становништва 2011. тек незнатно мање Срба у односу на попис из 2003. изјаснило да припада српском народу. Зато режим жели да повуче радикалан потез, да поништи важан ослонац Срба, Митрополију црногорско-приморску као део СПЦ.

Године 2011. на шестом конгресу, ДПС је усвојио нови страначки програм у којем је стајало и ово: „Пошто су православни вјерници у Црној Гори подијељени, превазилажењу ове подијељености најбоље погодује јединствена и организациона самосталност православне вјерске заједнице, уз пуно поштовање и афирмацију црногорског државног, националног и културног идентитета и међунационалног склада“ (Раковић 2015, 105). Режим сматра да би међунационални склад био успостављен када би било мање Срба у држави, које режим третира као „реметилачки фактор“, и који не би гледали у Србију, већ би се посветили само Црној Гори. А један од начина постизања међунационалног склада је аутокефална црква која ће обесхрабрити Србе, и који ће ако и даље буду Срби морати да у цркве СПЦ одлазе у Србију или Републику Српску, а ако одлазе у цркве „аутокефалне ЦПЦ“ постаће Црногорци, и могу и даље одлазити у цркве у својим местима.

Ђукановић је 16. маја 2011 на телевизији Црне Горе рекао: „Митрополија црногорско-приморска није усаглашена са државним интересима Црне Горе, јер је део СПЦ чија је централа у држави Србији

која не гледа благонаклоно на црногорску независност. Стога ако желимо православну цркву у хармоничним односима с државом и црногорским државним органима, логични је циљ самосталност цркве (Раковић 2015, 105). Црква и држава нису у хармонији од 1945., са побољшањем од 1990. до 1997. па поново у сукобу од 1997. Не кривицом Цркве, јер она није мењала „политику“ према заједничкој држави. Црква не може зависити од политичких странака које се у демократским државама мењају на власти. А од 1945. односно 1990. али и од 1997. у Црној Гори није промењена власт, а та иста власт мењала је политику о заједничкој држави са Србијом. Године 2006. на референдуму већина православаца је гласала за заједничку државу, и сада ДПС са мањинским странкама жели да мења идентитет већине православаца.

Пошто СПЦ „није регистрована“ у Црној Гори према закону о правном положају вјерских заједница 1977. МУП Црне Горе је у децембру 2011. одбио да продужи боравишне дозволе неколицини пљеваљских свештеника СПЦ и подгоричком пароху Велибору Џомићу. Наиме они нису били држављани Црне Горе и тражен им је доказ о регистрацији СПЦ у Црној Гори како би могли да наставе боравак у местима где су били на служби. В. Џомић је изјавио да појам регистрације уопште не постоји у важећем закону нити је та обавеза прописана. Да је таква обавеза била прописана нема сумње да би је митрополија испоштовала. Стога су српски свештеници 2012. покренули управни спор током којег немају обавезу да напусте Црну Гору (Раковић 2015, 107). Јер Србе из Србије режим сматра странцима који раде против државе Црне Горе, а за Србију под „фирмом“ СПЦ. Кад су неки Срби у „СПЦ“ то није спорно за режим, јер раде за независну државу Црну Гору.

Међутим, МУП Црне Горе је у фебруару 2015 донео одлуку да свештенику В. Џомићу ускрати боравак у Црној Гори јер је агенција за националну безбедност закључила да представља опасност по националну безбедност Црне Горе. Џомић је стога био принуђен да 8. фебруара 2015. напусти Црну Гору. Иако се Џомић вратио изгон — практично депортација — српских свештеника из Црне Горе, родом из других српских земаља остала је као претња (Раковић 2019, 191). Власт углавном чине они који се изјашњавају као етнички Црногорци, и зато је предвидљиво њихово понашање. Не осећају се Србима, и као што нису желели државу са Србијом тако не желе ни СПЦ у Црној Гори, и неће се смирити док то не спроведу у дело. Кад Митрополија није мирно пристала да се трансформише у „СПЦ“ власт је кренула насилно.

Министарство за људска и мањинска права Црне Горе упутило је 3. августа 2015. позив на јавну расправу о нацрту закона о слободи вјероисповијести. У члану 11 територијална конфигурација вјерске заједнице

која је регистрована и дјелује у Црној Гори не може се простирати ван Црне Горе, сједиште вјерске заједнице која је регистрована и дјелује у Црној Гори мора бити у Црној Гори. У члану 16 стоји да се назив вјерске заједнице мора разликовати од назива других вјерских заједница и не смије садржати службени назив друге државе и њена обиљежја. У члану 52 стоји, вјерски објекти и земљиште које користе вјерске заједнице на територији Црне Горе, а за које се утврди да су изграђени, односно прибављени из јавних прихода државе или су били у државној својини до 1. децембра 1918. као културна баштина Црне Горе, државна су својина (Раковић 2019, 192–195). Два члана 11 и 16 сугеришу да центар верске заједнице мора бити у Подгорици или Цетињу, а не у Београду који је сада главни град независне државе Србије, а члан 52 говори о одузимању имовине СПЦ. Године 2019. 26. XII усвојен је закон у скупштини Црне Горе, уз противљење српских и неких других опозиционих посланика, након којих су почели масовни протести не само Срба, већ и неких припадника исламске вероисповести, али и неких чланова ДПС-а, који доживљавају СПЦ као своју цркву. Протести су одржавани четвртком и недељом, све до појаве вируса. Због дугогодишње идентитетске политике, скоро четрнаест година од независности, власт није рачунала на протесте, који су били све масовнији, до појаве вируса.

Суочен са највећим изазовом од независности 2006. Ђукановић је почео да посећује локалне одборе ДПС-а. На састанку општинског одбора у Тивту, рекао је онима који протестују:

„Не дозволите да се ваша вјерска слобода злоупотребљава ових дана по Црној Гори. А, злоупотребљава се да би се срушила Црна Гора. Не дозволите да budete дио тог лудачког покрета“ (РТРС, 2020).

Противљење одлукама власти Црне Горе се тако третира. Порука је, помирите се да је Црна Гора независна, да власт самостално доноси одлуке, које се морају поштовати, и да власт не жели српски идентитет ни заједничку државу са Србијом. Лудачки покрет је и даље неговати српски идентитет кад је Црна Гора независна, и жели црногорски идентитет супротан од српског.

3. Услови за аутокефалност цркве у Црној Гори

У овом делу рада ћемо навести услове које црква треба да испуни да би постала аутокефална, и упоредити са актуелном ситуацијом у Црној Гори.

Фактори аутокефалије су:

1. Да су оснивачи Цркве апостоли. Било је речи о таквим црквама у Коринту, Солуну, Пергаму, Јерусалиму и др.
2. Пуноћу црквене власти Христос је дао свим апостолима подједнако. Ниједан апостол није добио више власти од других апостола. Васељенски сабор је највиша власт у Цркви. Он има право да даје аутокефалију или да установљава ранг аутокефалних цркава.
3. Одлуку о аутокефалности доноси Сабор архијереја аутокефалне цркве. Тако је поступљено васпостављањем Пећке патријаршије 1920. г., пошто су претходно прибављени канонски отпусти за одређене епархије и сагласност Цариградске патријаршије (Перић 2006, 163). Аутокефали називали су се сви они епископи, који су имали под својом јурисдикцијом неколике епархије, и који су ту јурисдикцију самостално вршили, независно од неког другог црквеног старјешине (Милаш 2004, 258).

Споредни фактори аутокефалије:

1. Воља државне власти. Било је примера да се држава ненадлежно умешала у рад Цркве. Тако је јерменски краљ Пап донео одлуку о аутокефалности цркве у Јерменији 374. године; бугарски цареви Петар и Асен су 1185. године дали аутокефалност Бугарима (Перић 2006, 164). У Уставу Књажевине Црне Горе 1905. наведено је да је Црква у њој аутокефална, да не зависи ни од које друге Цркве, али да одржава догматске везе са Васељенском Црквом. Да је заиста била аутокефална, она би од Васељенске Цркве тражила аутокефалност, а не би је развијала од свјетовне власти (Стаматовић 1999, 71). Можемо данас препознати намере и поступке државне власти да се умеша у црквено питање у Црној Гори.
2. Воља Цариградске цркве. До XX века ником није падало на памет да се ненадлежно меша у туђу јурисдикцију, све док се није појавио цариградски патријарх Мелентије Метаксис, који 1922. године тврди да је цела дијаспора под јурисдикцијом цариградског патријарха. Ова мегаломанска тежња Цариграда нанела је, између два светска рата, штете православљу у Мађарској, Албанији и Чешкој. Цариградски патријарх је овим чином показао да му није до

Православља, већ до што веће власти, које у Турској ионако одавно нема (Перић 2006, 164).

3. Воља осталих цркава осим Мајке Цркве. Ни све остале аутокефалне цркве, ако би се „сложиле“ да нека Црква буде аутокефална, не могу произвести правно дејство без Мајке Цркве (Перић 2006, 164). Пример „ЦПЦ“ када су у хиротонији М. Дедеића учествовали бугарски расколници.

Услови аутокефалије тичу се средине која тежи аутокефалији

1. Верници. У Делима апостолским говори се о томе да су апостоли и те како пазили на вољу светих — верника (Перић 2006, 165). Већина верног народа у Црној Гори не жели аутокефалну цркву, иако се већина изјашњавају као Црногорци (Јевтић 2002, 143–144).
2. Свештенство. Поред воље народа, од значаја је и став свештенства тог народа. Ако би се догодило да народ без сагласности свештенства, или, пак обратно, свештенство без народа, затражи аутокефалију, то би био знак незрелог стања у тој средини које обично служи као отежавајућа околност да се аутокефалија добије. У нормалним приликама верници и свештенство се заједнички обраћају молбом за аутокефалију, што је знак сагласја тог дела Цркве (Перић 2006, 165). Све свештенство на подручју Црне Горе заједно са поглаваром — Митрополитом је против акције за додељивање аутокефалије, тако да њу захтевају лаици (Јевтић 2002, 142–143). Навели смо да власт жели да протера из Црне Горе свештенство и монахе који нису из Црне Горе, не дајући им боравишне дозволе или постављајући услове за држављанство. Власт жели да свештенство буде само из Црне Горе, рачунајући да би они или део њих у једном тренутку лакше пристали на аутокефалност, односно да би се код њих јавила црногорска национална и државотворна свест.
3. Држава. Право на покретање питања за добијање аутокефалије може се признати само владару православне вере. Он, у споразуму са свештенством и народом, покреће ово питање и даје му одговарајућу тежину. Ако је владар неправославан, не може му се дати право да тражи аутокефалију (Перић 2006, 166). Држава Црна Гора, тачније власт жели аутокефалну цркву. Али већина православаца је на референдуму 2006. гласала за заједничку државу.

Свештенство је против. Сада мањина православаца која је гласала за независност заједно са националним мањинама, са којима чини власт, тражи аутокефалност цркве у Црној Гори, на штету већине православаца која не жели аутокефалну цркву. Посебно питање је владар који је атеиста.

Закључак

У часопису „Монитор“, који води политику независне Црне Горе, читамо: „Питање нације тако и ово питање цркве неодвојиво је од питања црногорске државе. Негирањем, једног или другог негира се у ствари Црна Гора и даље црногорска држава и српска црква у њој, ту не може бити јединства већ само сукоба... Тај сукоб може бити разријешен тако што ће ово бити Црна Гора, народ црногорски и црква црногорска, или их у противном неће бити. Ако остане српска црква, Срби из Црне Горе и српска Спарта, онда је ту јасан епилог“ (Јевтић 2002, 141). Ово је објавио лист који је заступао ставове Либералног савеза, до промене политике ДПС-а најјаче сепаратистичке странке. Када ДПС преузме ове ставове логично је очекивати да ће и аутокефална црква бити део такве идеологије. Неће ДПС преузети ставове о црногорској нацији, независној Црној Гори, црногорском језику а прихватити СПЦ у Црној Гори. Већ ће желети да своју идеологију, иако су већином атеисти у странци, заокружи аутокефалном „ЦПЦ“. То је званично ушло у програм ДПС-а и док то не спроведе у дело власт неће сматрати да је Црна Гора у потпуности независна од Србије. Јер, СПЦ одржава везу Црне Горе са Србијом, и врши идентитетски и културни утицај на православно становништво, које би у случају аутокефалности изгубило важан идентитетски ослонац, и било асимиловано у етничке Црногорце.

Драгоје Живковић на скупу „о обнови ЦПЦ“ 23. јула 1993. је рекао: „Ако успијемо да изборимо аутокефалност Црногорске православне цркве, са српством у Црној Гори ће бити готово“ (Раковић 2019, 168). Када је 1997. ДПС преузео програм Либералног савеза, преузео је и идентитетска питања. У ДПС-у, делу странке који је након поделе 1997. задржао то име није претерано елабориран црногорски национални идентитет. Они су Црногорци јер живе у Црној Гори, дакле имају политички идентитет по држави. Али Либерали су елаборирали црногорски национални идентитет, који се састоји од црногорског језика, црногорске нације, независне државе, и „ЦПЦ“. Кад тад и ДПС морао је преузимајући тај програм, да дође до црквеног питања. Када

М. Ђукановић схвата да независна Црна Гора неће бити потпуна без „СПЦ“, почиње да честита Божић и „СПЦ“, наводно бринући о свим верницима, али желећи да ту „цркву“ стави у равноправан положај са вековном Митрополијом. Ако је М. Ђукановићу црногорски идентитет ближи од српског, Црна Гора од заједничке државе са Србијом, црногорски од српског језика, логично је да му је ближа и „СПЦ“ од СПЦ. У визији независне Црне Горе не сме фалити нити један део, све мора бити национално црногорско.

Поучен македонским искуством, режим у Црној Гори жели да неканонски прогласи аутокефалну цркву, јер канонски то није могуће. Режим би пристао и на то да се неканонски формира аутокефална црногорска црква, а да је не призна Васељенска патријаршија. Власт жели данашњи статус „Македонске православне цркве“, која није призната, али делује у сада Северној Македонији. Властима је важно да СПЦ не делује у Црној Гори, и да већина верника прихвати аутокефалну цркву.

„Македонска православна црква“ је 1967. у комунизму неканонски прогласила аутокефалност, и од тада делује у Македонији. Из овога видимо важност цркве за једну нацију. Власт жели да консолидује црногорску нацију, јер она не прелази 50% становништва. Видимо сличност са Македонијом, јер тамо Срба готово да и нема, јер нема СПЦ од 1967. осим Охридске архиепископије, која се прогања од стране македонских власти. Православно становништво без СПЦ губи идентитетски ослонац, а то је важно у државама где се становништво колеба у погледу националне припадности, и где говори сличан језик српском, као у Македонији или исти језик као у Црној Гори.

Патријарх српски Иринеј је 23. јула 2018. казао да је Српској Православној Цркви у Црној Гори „горе него под Османлијама“, а Србима у Црној Гори „горе него у Независној држави Хрватској“. Ова изјава је разјарила режим црногорских сепаратиста (Раковић 2019, 195–196). Један црногорски сепаратиста, Савић Марковић- Штедимлија је учествовао у формирању, Хрватске православне цркве“ у НДХ 1942. И тада је дошао на идеју о формирању „Црногорске православне цркве“, а 1993. „СПЦ“ је формирана у Црној Гори. И 1942. и 1993. је крајњи циљ био промена идентитета православаца под јурисдикцијом СПЦ.

Црна Гора је независна, и под пуном је контролом западних сила. Постала је и чланица НАТО, иако су се Руси покушали етаблирати након независности 2006, купујући бројне некретнине на приморју, и улажући у економију. Власт у Црној Гори је раздвојила економски интерес од националног и државног. Под тим кишобраном ће спроводити све одлуке. Рећи ће, ми се у Црној Гори боримо против Срба, против којих сте ви ратовали 90-тих, и Запад ће то подржати, јер

власт која је прозападно оријентисана има право да уређује државу како жели. Од Запада власт добија подршку на изборима, јер би Запад био у проблему када би се променила власт. Отворила би се питања признања Косова, чланства у НАТО, идентитетска питања, заједничка држава са Србијом.

Власт је након независности 2006. чекала тренутак да нападне СПЦ, и то се десило након пријема у НАТО, још једног камена у мозаику у заокружењу државности Црне Горе. НАТО има клаузулу у случају напада на једног члана савеза, да се напад третира као напад на савез. У тој ситуацији режим се осећа моћно да покуша отимање имовине СПЦ, јер Србија и да хоће, не може много учинити. А о томе нико ни не размишља, јер Србија етничке Црногорце не сматра непријатељима. Србија преко СПЦ прави проблем у независној Црној Гори. Србија преко СПЦ чува инфраструктуру „Велике Србије“, угрожава Црну Гору чланицу НАТО, и ми то желимо да отклонимо, тако резонује режим.

Није Црна Гора постала независна да би водила српску политику. Увек се Срби изненаде на неки потез власти попут признања Косова, гласања за пријем Косова у међународним институцијама попут Унеска, или као на овај антисрпски потез око СПЦ. Антисрпска политика ове власти ће се наставити, да би се удаљила од српског порекла, и показала да су Црногорци нешто друго од Срба.

У преговорима између црногорског режима и Митрополије црногорске око спорног закона су са стране режима могући мањи уступци. Али режим неће одустати од крајњег циља, аутокефалне цркве, јер је она део њиховог програма, и њихове идентитетске политике.

* * *

Литература

- Арвелер, Елен. 1988. *Политичка идеологија византијског царства*. Београд: Филип Вишњић.
- Алексић, Будимир. 2002. *Црвено Црна Гора*. Никшић: Омладински студентски центар.
- Булатовић, Момир. 2004. *Правила ћушања*. Београд: Народна књига — Алфа.
- Биговић, Радован. 2010. *Црква у савременом свету*. Београд: Службени гласник.
- Дефинитивни резултати пописа становништва од 31 јануара 1921 год.* = *Résultats définitifs du recensement de la population du 31 janvier 1921*. 1932. Београд: Општа државна статистика.

- Ђурковић, Миша. 2013. *Тамни коридори моћи*. Београд: Укронија.
- Екмечић, Милорад. 2007. *Дуо крешање између клања и орања*. Београд: Завод за уџбенике.
- Јевтић, Мирољуб. 2002. *Религија и ђолиџика*. Београд: Факултет политичких наука — Институт за политичке студије.
- Милаш, Никодим. 2004. *Православно црквено ђраво*. Београд — Шибеник: Истина — издавачка установа Епархије далматинске.
- Никчевић, Желидраг. 2006. *Права Срба у Црној Гори*. Београд: Игам.
- Протић, Ст. Милан. 1994. *Уџон и ђад српске идеје*. Београд: Српска академија наука и уметности — Балканолошки институт.
- Перић, Димшо. 2006. *Црквено ђраво*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду — Центар за публикације.
- Раковић, Александар. 2015. *Срби и релиџијски инџервенционизам 1991–2015*. Београд: Хришћански културни центар др Радован Биговић.
- Раковић, Александар. 2019. *Црногорски сеџарџизам*. Београд: Катедра мунди.
- Стаматовић, Александар. 1999. *Крајика историје Миџроџолије црногорско-џриморске са шемаџизмом за 1999*. Цетиње: Светигора.
- Станковић, Владан. 2014. *Православно друшџво*. Београд: Институт за политичке студије.
- Џомић, Велибор. 2013. *Црква и држава у Црној Гори*. Цетиње — Подгорица — Београд: Светигора — ИИУ Митрополије црногорско-приморске — Октоих — Штампар Макарије.

Интернет извори:

- MONSTAT — Zavod za statistiku Crne Gore. 2011. Saopštenje broj 83, Podgorica, 12. 07. 2011. godine. Popis stanovništva, домаћinstava i stanova u Crnoj Gori 2011. godine. Приступљено 12. јула 2020. [https://www.monstat.org/userfiles/file/popis2011/saopstenje/saopstenje\(1\).pdf](https://www.monstat.org/userfiles/file/popis2011/saopstenje/saopstenje(1).pdf).
- РТРС. 2020. „Ђукановић литије назвао ‘лудачким’ покретом“. Радио телевизија Републике Српске, 21. јануар 2020. Приступљено 14. маја 2020. <https://rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=367688>.

Примљено: 1. 4. 2020.
Исправљено: 27. 8. 2020.
Одобрено: 1. 9. 2020.

THE RELATIONSHIP BETWEEN THE CHURCH AND THE STATE IN MONTENEGRO FROM 1997 UNTIL PRESENT

Vladica Todorović

Faculty of Political Sciences, University of Belgrade

***Summary:** In this paper, we analysed the relationship between the Serbian Orthodox Church and the state in Montenegro from 1997 until present. We begin our analyses in 1997, considering it was a turning point on Montenegrin political scene. Since, in 1997, the ruling Democratic Party of Socialists of Montenegro split into a party that retains the name (DPS) and the Socialist People's Party of Montenegro (SNP). Milo Đukanovic from the DPS defeated the SNP candidate Momir Bulatovic in the 1997 presidential elections. In 1998 the coalition gathered around the DPS overpowered the SNP in parliamentary elections. The Serbian Orthodox Church, that is, the Metropolitanate of Montenegro and the Littoral, backed M. Đukanović at the time believing that he would democratize Montenegro. However, his only goal was an independent Montenegro, with an autocephalous church, which quickly affected relations with the Serbian Orthodox Church, that is, the Metropolitanate of Montenegro and the Littoral.*

***Key words:** Serbian Orthodox Church, state of Montenegro, nation, autocephaly.*